

UZZIŅAI

Pašnodarbināta persona var izvēlēties vairākus veidus, kā maksāt nodokļus:

- maksājot patentmaksu;
- maksājot valsts obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas (VOSAI) un iedzīvotāju ienākuma nodokli (IIN);
- maksājot mikrouzņēmuma nodokli.

Ja pašnodarbinātais maksā VOSAI un IIN, tad IIN viņam jāmaksā vienu reizi gadā 20% apmērā no saviem kopējiem ienākumiem (nodoklis būs mazāks, ja tiks iesniegta ienākumu deklarācija, kurā norādīti attaisnotie izdevumi, piemēram, par medicīnas pakalpojumiem vai studijām). Savukārt VOSAI obligāti jāmaksā vienu reizi ceturksnī, taču tikai par tiem mēnešiem,

kuros ienākumi sasnieguši minimālo algu jeb vismaz 430 eiro mēnesī.

Tātad, ja pašnodarbinātas personas ienākumi kādu mēnesi ir bijuši mazāki par 430 eiro, sociālais nodoklis par šo mēnesi nav jāmaksā, savukārt, ja ienākumi bijuši lielāki, pašnodarbinātais var brīvi izvēlēties maksāt nodokli no 430 eiro vai lielākas summas.

Izaudzē, pārstrādā, pārdod

ILGA CĀBULE Priekuļu pagastā audzē ogu fizāļus, tos pārstrādā un kā biedrības "Slow Food Straupe" biedre tirgo gan Straupes Lauku labumu tirdziņā, gan piedāvā restorāniem. Viņa arī gatavo sīrupu, brūkleņu, fizāļu, melleņu, meža zemeņu, bumbieru ievārtījumus, tomātu sulu, mārutkus un audzē zaļumus un garšaugus.

"Grāmatvedību varētu kārtot arī pati, bet, ja es varu nopelnīt un samaksāt par pakalpojumu kompetentam grāmatvedim, tas ir izdevīgāk. Man nav jātērē laiks, lai visu kārtotu un sekotu līdz izmaiņām," viedokli pauž Ilga.

Viņa atzīst, ja nebūtu reģistrējusies kā pašnodarbinātā, savu izaudzēto un saražoto nevarētu pārdot veikaliem, restorāniem. "To, kā strādāju, kontrolē Pārtikas un veterinārais dienests. Taču juridiskas personas neielaidīs darījumā ar tādu, ar kuru nevar norēķināties tā, kā šodien uzņēmējdarbībā pieņemts," saka pašnodarbinātā un uzsver, ka, protams, vienkāršāk ir būt darba ņēmējam, kur visu izdara un izrēķina citi uzņēmuma speciālisti. "Man jāstrādā ar galvu, jādomā, ko un kā darīt, jārēķina, kas izdevīgi, kas ne. Man brīvība ir dārgāka, jo varu pati lemt, kad, ko un cik daudz darīt. Tikai laimīgi cilvēki maksā nodokļus par saviem vaļaspriekiem, citi vienkārši strādā un pelna naudu," pārdomas izsaka I.Cābule un uzsver, ka reizēs, kad kaut kas neizdodas, viņai nav neviena, kam pārņemt par neveiksmi.

"Pieprasījums tam, ko izaudzēju un saražāju, ir lielāks, nekā varu piedāvāt," bilst mājražotāja.

Sniedz citiem pakalpojumus

MĀRTIŅŠ EGLĪTIS jau gadus piecus ir pašnodarbinātais. Pirms tam strādāja kādā uzņēmumā. "Sākās krīze, iespēja nopelnīt bija mazāka darbos. Maksāju mikrouzņēmuma nodokli, tas nav liels," stāsta Mārtiņš. Viņš ar savu traktoru sniedz pakalpojumus mežizstrādes firmām. "Sākumā arī man bija strādājošie. Tad zāģējām mežus. Tagad esmu viens, jo vienkārši nav, kas strādā. Nopelnīt varu, uz ārzemēm nav jābrauc," pastāsta Mārtiņš, kurš dzīvo Cēsu novadā.

■ **LAI GARŠO!** Priekuliete Ilga Cābule (no labās) Straupes lauku labumu tirdziņā.

Foto: NO ALBUMA

Viņš grāmatvedības kārtošanai izmanto profesionāla pakalpojumu, jo pārliecinājies, ka nav vērts lauzties nezināmajā un tērēt laiku.

"Par padarīto izrakstu rēķinus, saņemu samaksu, tad samaksāju nodokļus, vērtēju, ko varu atļauties. Uzturēt tehniku nav lēti. Gadās laiks, kad laikapstākļi neļauj strādāt, ar to arī jārēķinās," pārdomās dalās vaivēnietis. Viņš uzsver, ka izvairīties no nodokļiem nemaz nav iespējams, jo firmas skaidrā naudā nemaksā un visi ieņēmumi ir redzami. Pirms pāris gadiem gan bijis gadījums, kad partneris nesamaksāja nopelnīto. "Pašam jādomā, kam uzticēties, kam ne," bilst pašnodarbinātais.

Iesācējam piemērots statuss

Vecpiebaldziete **AIVA NEBARE** ir dizainere. "Strādā-

ju algotu darbu, apnika braukāt, nolēmu pati uzsākt uzņēmējdarbību. Pabeidzu kursus, tur arī sapratu, ka man piemērotākais ir pašnodarbinātās statuss. Pati varu plānot laiku, darīt tik, cik vēlos," saka Aiva. Viņa arī izmācījās par drēbnieci, rada un šuj apģērbus, kā arī darina oriģinālus interjera priekšmetus un izstrādā risinājumus.

"Esmu iesniegusi pirmo ceturkšņa atskaiti. Sagatavot nebija viegli, VID mājaslapa iesācējam ir sarežģīta, bez konsultācijām visu izdarīt pareizi nemācētu. Vienmēr taču, kad sākam darīt ko jaunu, jāmacās, šoreiz tas bija aizpildīt pareizi pārskatus VID. Labi, ka paziņu lokā ir grāmatvede, kura pirmajā reizē ļoti daudz palīdzēja," pastāsta vecpiebaldziete.

Par darba trūkumu Aiva sūdzēties nevar, viņas klienti nav tikai Latvijā. "Saprotu, ka pašnodarbinātā statuss man ir pagaidām. Iesācējam tas ir ļoti labs. Gribu dzīvot un strādāt godīgi. Nodokļi – tas ir ieguldījums nākotnē," saka uzņēmēja. □

Ikdienā problēmu netrūkst

SIA "B. Mežales Grāmatvedības Konsultāciju Birojs" klientu vidū ir daudzi pašnodarbinātie.

"**P**ašnodarbinātas personas statuss nozīmē ne tikai lielāku rīcības brīvību, bet arī atbildību – ja par algoto darbu strādājošo nodokļu samaksu rūpējas darba devējs, tad pašnodarbinātajam par to jādomā pašam," uzsver pieredzējuši grāmatvede Biruta Mežale un atgādina, ka savulaik pašnodarbināto statuss bija kā pamudinājums un iespēja mazajiem ražotājiem, pakalpojumu sniedzējiem legalizēt savu darbību, maksāt nodokļus, bet neregistrēties kā juridiskām personām.

"Taču atskaišu sistēma, grāmatvedība ir analoga kā, piemēram, zemnieku saimniecībām, kas ir juridiskas personas," bilst B. Mežale un pastāsta, ka ir daudzi, kuri paši mēģina kārtot grāmatvedību un nepārtraukti konsultējas. "Tad nenospiež vienu taustiņu tastatūrā pareizi, tad citu, un nekas nesanāk. Ja ikdienā to nedari, nav tik vienkārši. Diemžēl saņemt konsultāciju VID arī nav tik vienkārši, jo ne visiem ir e-pasts," stāsta B. Mežale. Un ikdienā gadās visdažādākās situācijas. Tikko visi pašnodarbinātie EDS sistēmā saņēmuši paziņojumu, ka jāiesniedz pašnodarbinātā ziņojums. Arī pensionāri, kuriem tas nav jādara, tāpat patentmaksātāji. "Cilvēki ir stresā, ko neesmu izdarījis. Gada sākumā tāpat bija paziņojums par PVN. Tas rada nevajadzīgu satraukumu un arī neizpratni," pārdomās dalās B. Mežale.

Biroja grāmatvede Ance Mežale ieskicē pašnodarbinātā ikdienu. Uz pašnodarbināto attiecas divi nodokļi – iedzīvotāju ienākuma nodoklis (IIN), kas jāmaksā pilnīgi visiem saimnieciskās darbības veicējiem, un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas jeb sociālais nodoklis. Viņa skaidro, ka nevar pašnodarbinātajam pateikt, cik viņš saņems uz rokas, jo valsts noteiktais neapliekamais minimums ir atkarīgs no dažādiem kritērijiem – apgādājamo skaita un citiem. "Daudzi nesaprot, ka VID nodokļu grāmatīņa jāiesniedz ir pašam un tā nav papīra formātā, bet elektroniska. Katram jābūt internetbankai, lai ielietu VID sistēmā un reģistrētos. Ja nodokļu grāmatīņa elektroniski nav iesniegta, tad neapliekamais minimums nepienākas, bet daudzi to nezina. Ja nekas nepienākas, tad no ieņēmumiem, kas vienādi ar minimālo algu, pēc nodokļu nomaksas paliek ap 300 eiro.

Ir firmas, kurām pašnodarbinātie sniedz pakalpojumus. Firmām ir izdevīgi pirkt viņu pakalpojumu, jo nav jāmaksā darba devēja sociālais nodoklis. Ne mazums ir gadījumu, kad darbinieku it kā pieņem darbā, bet liek reģistrēties kā pašnodarbinātajam un

pašam maksāt nodokļus. Pašnodarbinātais izraksta rēķinu par pakalpojumu un saņem samaksu. Viņš nedrīkst strādāt firmā dienā, bet, piemēram, veikt gabaldarbus. Pašnodarbinātajam pašam jākārtos sava grāmatvedība, bet viņš saņem vairāk naudas, var arī norādīt izdevumus. Gada beigās samaksā iedzīvotāju ienākuma nodokli," stāsta A.Mežale.

Pēdējā laikā, līdz ar reversā PVN ieviešanu, firmas, kurām pašnodarbinātie, piemēram, zāģeri, sniedz pakalpojumus, vēlas, lai viņi kļūst arī PVN maksātāji, jo tā ir ērtāk. "Bet daudzi pašnodarbinātie nezina, ka patiešām viņu ienākumos nekas nemainās, bet vēl ir jākārtos PVN atskaitē. Ja to neizdara, atnāk VID paziņojums par parādu. Sodi nav mazi," pastāsta grāmatvede. Pašnodarbinātais drīkst gadā pelnīt līdz 300 tūkstošiem eiro. Kad saņiedz 40 tūkstošu peļņu, jāklūst par PVN maksātāju. Ja eksporta darījumi, jau no desmit tūkstošiem.

Tā kā pašnodarbinātais pats atbildīgs par visu valsts noteikto nodokļu samaksu, viņam ir tiesības izvēlēties un reizi gadā arī mainīt savu darbības formu jeb citiem vārdiem – nodokļu maksāšanas veidu.

"Pašnodarbinātie var arī pieņemt darbā darbiniekus. Bet ne vairāk par pieciem, un par viņiem jāmaksā visi nodokļi," atgādina A.Mežale un uzsver, ka diemžēl prakse rāda, ka pašnodarbinātais kā darba devējs nespēj ne samaksāt algas, ne nodokļus.

B. Mežale vērs uzmanību, ka līdz šim daudziem pašnodarbinātajiem, kaut viņi strādāja, nekrājās darba stāžs. "Par pensiju nedomājam. Samaksātais sociālais nodoklis dos kaut nelielu drošību vecumdienās. Saprotu, ka nodokļu samaksāt ir grūti, bet par nākotni jādomā katram pašam. No sociālo iemaksu apmēra ir atkarīga nākotnes pensija. Pat ja šobrīd šķiet izdevīgi veikt mazas sociālās iemaksas vai neveikt tās nemaz, ilgtermiņā šāda pieeja var nozīmēt vecumdienas uz nabadzības sliekšņa. Ar sociālo nodokli, ko samaksā pašnodarbinātais, viņam neveidojas pienācīgs pensijas kapitāls, daudzi pat to neapzinās," pārdomās dalās B. Mežale un atzīst, ka nodokļu slogs ir liels, ja tas būtu samērīgāks, arī maksātāju būtu vairāk un iegūtu gan cilvēki, gan valsts. Pašnodarbinātie var veikt brīvprātīgās sociālās iemaksas. Ja mēneša ieņēmumi bieži nesasniedz 430 eiro, no kuriem obligāti jāmaksā sociālās iemaksas, var reģistrēties brīvprātīgai sociālo iemaksu veikšanai. Tās veidos pensijas 1. un 2. līmeņa kapitālu jeb tā dēvēto valsts pensiju, līdz ar to palielinot savas izredzes uz pārtikušākām vecumdienām. Vēl var veikt iemaksas pensiju 3. līmenī jeb privātajos pensiju fondos. "Diemžēl ik pa laikam vēl tiek sētas šaubas, ka nākotnē pensiju nebūs, kāds tam arī notic un dzīvo šodienai," bilst pieredzējuši grāmatvede. □

Lappusi sagatavojuši **SARMĪTE FELDMANE**

Publikācijas sagatavotas ar Valsts reģionālās attīstības aģentūras finansiālu atbalstu no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

Mērķprogrammā "Reģionālo un vietējo mediju atbalsta programma" atbalstīts projekts nr. Nr.2/MEDIA/18/013

Valsts reģionālās attīstības aģentūra

FAKTI

Šī gada pirmā ceturkšņa beigās Valsts ieņēmumu dienestā (VID) bija reģistrēta 21 121 pašnodarbinātā persona jeb par 84,4% vairāk nekā 2017. gada beigās, liecina VID

informācija. Pagājušā gada beigās bija reģistrēta 11 451 pašnodarbinātā persona, kas veic valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas. Savukārt 2017. gada pirmajā ceturksnī bija reģistrētas 8522 pašnodarbinātās personas.